

POLITYKA UNII EUROPEJSKIEJ WOBEC REGIONÓW NAJBARDZIEJ ODDALONYCH

Barbara Panciszko, barbarapanciszko@wp.pl
Uniwersytet Wrocławski
Pl. Uniwersytecki 1, 50-137 Wrocław

STRESZCZENIE

W artykule zaprezentowane zostanie podejście Unii Europejskiej do regionów oddalonych. Bazą do rozważań nad ewolucją tej polityki będzie podanie definicji i krótka charakterystyka tychże regionów (położenie, ludność, poziom rozwoju gospodarczego – dominujące sektory gospodarki oraz bariery rozwoju) oraz zestawienie tych danych z sytuacją na kontynencie. Następnie omówione zostaną podstawy traktatowe, cele oraz wysokość środków finansowych przeznaczonych na ich realizację. W ujęciu historycznym zaprezentowana zostanie zmiana podejścia w realizacji polityki regionalnej oraz spójności w tych regionach poprzez analizę aktów prawnych wydawanych przez instytucje Unii Europejskiej.

Słowa kluczowe: regiony oddalone, Unia Europejska, polityka regionalna, polityka spójności

European Union Policy towards the outermost regions

ABSTRACT

This article will be presented the European Union's approach to the outermost regions. The basis to considerations of evolution of this policy is taking the definition and the short characteristic of this regions (location, population, level of economic development). Then discuss the basics Treaty, the objectives and the amount of funds allocated for their implementation. Historically, will be presented change of approach in the implementation of regional policy and cohesion in these regions through the analysis of acts of the institutions of the Union.

Key words: outermost regions, European Union, regional Policy, cohesion Policy

WPROWADZENIE

Celem poniższego opracowania jest zaprezentowanie polityki Wspólnot Europejskich, a następnie Unii Europejskiej do regionów najbardziej oddalonych (RNO). Szczególna uwaga zostanie poświęcona zmianom podejścia i postrzegania tych obszarów przez decydentów europejskich.

Jednak na początek należy je zdefiniować. Otóż określenie regiony najbardziej oddalone (zwane również peryferyjnymi bądź wyspiarskimi) stosuje się w odniesieniu do terytoriów położonych w dużej odległości od kontynentu europejskiego, które stanowią integralną część państw członkowskich Unii Europejskiej¹. Art. 349 *Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE)* podaje zamkniętą listę tych regionów. Należą do nich: departamenty zamorskie Francji (Gujana Francuska, Martynika, Reunion, Gwadelupa) i zbiorowość morska (Saint – Martin) od 2009 r. oraz regiony autonomiczne: Portugalii (Madera i Azory) oraz Hiszpanii (Wyspy Kanaryjskie)².

Powierzchnia regionów oddalonych jest niewielka, i to determinuje znaczną część ograniczeń w rozwoju społeczno-gospodarczym. Tylko dwa regiony mają ponad 0,5 mln mieszkańców (Reunion i Wyspy Kanaryjskie). Powyżej wskazywany art. 349³ wyszczególnia również trudności przed jakimi stoją omawiane obszary: wyspiarski charakter, oddalenie, niekorzystna topografia i klimat, możliwość produkcji niewielkiej liczby towarów. Te wszystkie czynniki sprawiają, że mają one gorsze wskaźniki gospodarcze. Poniższy wykres pokazuje poziom PKB na mieszkańca w tych regionach w porównaniu do średniej unijnej i państw macierzystych. Z analizy wykresu wynika, że tylko na Maderze poziom PKB na osobę jest wyższy od średniej unijnej (105%). W pozostałych regionach jest on niższy. Najgorsza sytuacja jest na Gujanie Francuskiej (53%), nieco lepiej na Gwadelupie (66%) oraz Reunion (67%)⁴.

1 *Polityka regionalna- najbardziej oddalone regiony Europy*: http://ec.europa.eu/regional_policy/activity/outermost/index_pl.cfm, 1.11.2013.

2 *Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej C83/47*, Dz. U. UE, 30.03.2010.

3 Tamże.

4 *Polityka regionalna- najbardziej...dz. cyt.*

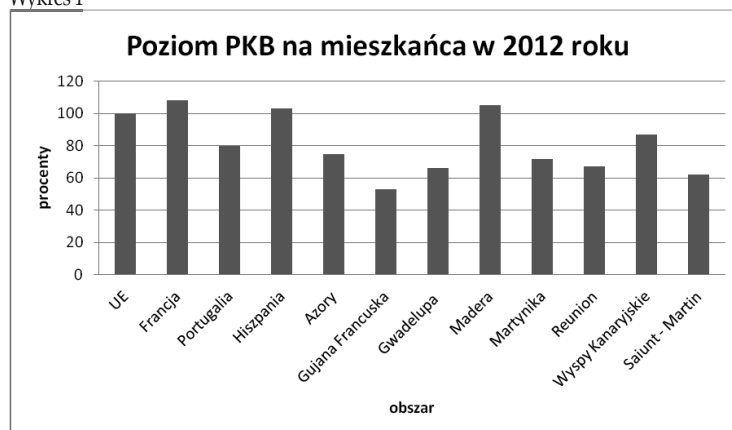
Tabela 1. Regiony najbardziej oddalone

	Położenie	Powierzchnia [km ²]	Ludność
Azory	Ocean Atlantycki	2 333	247066
Gujana Francuska	Ameryka Południowa	84 000	231 600
Gwadelupa	Morze Karaibskie	1 710	450844
Saint - Martin	Morze Karaibskie	53	35 000
Madera	Ocean Atlantycki	795	266 540
Martynika	Morze Karaibskie	1 080	390 371
Reunion	Ocean Indyjski	2 510	837868
Wyspy Kanaryjskie	Ocean Atlantycki	7 447	2 114 215

Źródło: Regiony najbardziej oddalone: http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/pl/FTU_5.1.7.pdf, 29.10.2013.

Podstawą traktatową do realizacji polityki wobec regionów najbardziej oddalonych przez Unię Europejską jest art. 355 TFUE, który stanowi o tym, że postanowienia traktatowe mają moc obowiązującą w tych regionach⁵.

Wykres 1

Źródło: Regiony najbardziej oddalone: http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/pl/FTU_5.1.7.pdf, dostęp: 29.10.2013 r., s. 3.

POLITYKA UNII EUROPEJSKIEJ DO 2006 R.

Do roku 2006 funkcjonowały trzy programy wsparcia przeznaczone dla RNO, dla każdego państwa osobny. Dla regionów autonomicznych Portugalii – POSEIMA (od 1991 r.), dla departamentów zamorskich Francji – POSEIDOM (od 1989 r.) oraz dla Regionów autonomicznych Hiszpanii – POSEICAN (od 1991 r.). Celami tych trzech programów było rozwój zasobów ludzkich, zwiększenie poziomu zatrudnienia oraz rozbudowanie szeroko pojętej infrastruktury⁶.

W 2006 r. zakończono wdrażanie tychże programów i na ich miejsce utworzono programy – POSEI. Należy podkreślić, że z uwagi na położenie, tzn. znaczne oddalenie od kontynentu, ceny wielu produktów, zwłaszcza żywnościowych, są znacznie wyższe niż w Europie. Ponadto lokalna produkcja nie zaspakaja wszystkich potrzeb, głównie ze względu na niewielką przestrzeń, ograniczenia geograficzne i klimatyczne. Utworzenie tego programu było odpowiedzią na te problemy. Środki POSEI pochodzą z pierwszego filaru Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej i finansują dwa zasadnicze cele. Pierwszy związany jest z organizacją dostaw produktów żywnościowych, przeznaczonych na cele konsumpcyjne i przetwórcze, a drugi ze wsparciem produkcji i marketingu lokalnie wytwarzanych produktów. Fundusze na realizację

⁵ Tamże.

⁶ Tamże.

pochodzą z kopert krajowych i są finansowane przez Unię Europejską⁷. Od 2007 r. z jego środków zaczęto wspierać producentów bananów z RNO. Wynika to z tego, że tylko 16% zapotrzebowania zgłaszanego przez konsumentów europejskich jest zaspakajane przez produkcję europejską⁸.

Podczas spotkania Rady Europejskiej w Sewilli w czerwcu 2002 r., jej uczestnicy wysunęli postulat do Komisji Europejskiej, aby przygotowała dogłębną analizę sytuacji w regionach najbardziej oddalonych oraz dokonała oceny efektów dotychczasowej polityki⁹. Efektem prac KE były dwa komunikaty, które prezentowały propozycje działań na kolejne lata. Zaprezentowano trzy zasadnicze priorytety, do których zaliczono przede wszystkim: wzrost konkurencyjności gospodarczej (zgodnie z postanowieniami Strategii Lizbońskiej oraz strategii z Goeteborga), redukcję barier w zakresie dostępności do tych regionów oraz przeznaczenie środków na rekompensatę utrudnień dla nich właściwych. Ostatnim elementem była integracja z otaczającymi je regionami, tak aby mogły rozszerzać ich wpływ ekonomiczny, społeczny oraz kulturowy pokonując tym samym przeszkody, które do tej pory uniemożliwiały wymianę¹⁰.

POLITYKA UNII EUROPEJSKIEJ PO 2006 R.

W 2007 roku Komisja Europejska opublikowała kolejny Komunikat skierowany do Parlamentu Europejskiego, Rady, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów (*Strategia wobec regionów najbardziej oddalonych: osiągnięcia i plany na przyszłość*). Wynika z niego, że KE jest zadowolona z rezultatów osiągniętych w okresie 2004–2007. W ramach pierwszego priorytetu, dotyczącego poprawy dostępności i niwelowania innych ograniczeń, udało się przekazać środki, które stanowią rekompensatę związaną z trudnościami i barierami charakterystycznymi dla RNO wymienionymi w art. 349 TFUE¹¹. Ważnym zapisem stał się paragraf umieszczony w *Białej Księdze* dotyczącej transportu. Wskazuje się w nim na problem dostępności transportu w państwach i regionach leżących na obrzeżach. RNO posiadają deficyt w odniesieniu zarówno do połączeń morskich i lotniczych z kontynentem jak i na własnym obszarze. W związku z tym mają zostać podjęte kroki mające na celu zmianę tej negatywnej sytuacji. Środki z funduszy strukturalnych oraz z Funduszu Spójności mają finansować przedsięwzięcia z zakresu infrastruktury drogowej, jak również pomagać w wykorzystaniu potencjału portów morskich i lotniczych. Jednocześnie wskazano, że wszelkie działania powinny uwzględnić zagospodarowanie terenu w sposób zrównoważony¹². Wdrażanie takich programów jak TEN-T, TEN-E i Marco Polo II, ma przyczynić się do urzeczywistnienia zakładanego celu. Program Marco Polo II został powołany do życia Rozporządzeniem (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 24.10.2006 r.¹³ Przywołany instrument finansowy utworzono, aby zmniejszyć przeciążenia w ruchu oraz zmodernizować system transportowy, tak aby miał on jak najmniej negatywnego wpływu na środowisko (art. 1 Rozporządzenia nr 1692/2006). Do działań kwalifikujących się do finansowania zaliczono: działania katalityczne (prowadzące do synergii między takimi sektorami jak transport morski, śródlądowy wodny, morski), związane z autostradami morskimi, z przesunięciem modalnym (polegające na jak najmniejszym wykorzystaniu przejazdów drogowych), z unikaniem ruchu (wszelkie działania innowacyjne prowadzące do unikania znacznego transportu drogowego) oraz wspólnym uczeniem się¹⁴. Budżet na lata 2007–2013 wynosi 400 mln euro¹⁵. Poprawa dostępności dotyczy również szerokopasmowego Internetu, którego rozbudowa współfinansowana będzie z EFRR¹⁶.

Priorytet drugi, w sposób znaczący wpisuje się w założenia Strategii Lizbońskiej oraz Strategicznych Wytycznych Wspólnoty dla Spójności. Regiony najbardziej oddalone mają wzmocnić swoją konkurencyjność. Aby to uczynić, należy podjąć szereg działań obejmujących politykę spójności oraz innowacji. Zwrócono uwagę na potrzebę pobudzania inno-

7 POSEI, *The preferred Option for Bananas*, MEMO/06/336, Brussels 20.08.2006.

8 T.G. Grosse, *Polityka Unii Europejskiej wobec regionów najbardziej oddalonych*, „Studia Lokalne i Regionalne” 2008, nr 4(34), s. 56.

9 Tamże, s. 56.

10 Commission of the European Communities, *Communication, A Stronger Partnership for the Outermost Regions*, COM (2004) 343 final, Brussels, 26.05.2004.

11 Komisja Europejska, Komunikat do Parlamentu Europejskiego, Rady, Komitetu Ekonomiczno – Społecznego i Komitetu Regionów „Strategia w sprawie regionów najbardziej oddalonych: osiągnięcia i plany na przyszłość”, SEC (2007) 1112, Bruksela 12.09.2007, s. 5.

12 Tamże, s. 19.

13 Parlament Europejski i Rada, Rozporządzenie (WE) nr 1692/2006 z dnia 24 października 2006 r. ustanawiające drugi program Marco Polo dla udzielania wspólnotowej pomocy finansowej w celu poprawy działania systemu transportu towarowego na środowisko (Marco Polo II) i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1382/2003, Dz. U. UE.

14 Tamże.

15 *Program Marco Polo II*, http://europa.eu/legislation_summaries/environment/tackling_climate_change/124465_pl.htm, 2.11.2013.

16 Komisja Europejska, Komunikat do Parlamentu Europejskiego, Rady, Komitetu Ekonomiczno – Społecznego i Komitetu Regionów, *Strategia...*, dz. cyt. 5.

wacyjności i kreatywności w regionach. Poziom nakładów na badania i rozwój w poszczególnych regionach jest bardzo zróżnicowany. Na Maderze, Azorach i Wyspach Kanaryjskich na B+R przeznaczona jest mniej niż 1% PKB, natomiast na Martynice, Reunion, Gujanie i Gwadelupie od 1% do 1,9% PKB¹⁷. Środki strukturalne mają za zadanie wsparcie czterech rodzajów badań: projekty prowadzone przez uniwersytety i instytuty badawcze, instytuty publiczne, centra transferu technologii i inkubatory przedsiębiorczości, przedsiębiorstwa i ośrodki badawcze oraz szkolenia dla naukowców¹⁸. *Regiony na rzecz zmian gospodarczych* to ważna inicjatywa zapoczątkowana przez Komisję Europejską w ramach celu trzeciego polityki regionalnej (Europejska współpraca terytorialna). Polega ona na ułatwianiu kontaktów między regionami i miastami w celu upowszechniania i wdrażania wyników badań i dobrych praktyk¹⁹.

Polityka spójności w regionach oddalonych ma wspierać również projekty w zakresie wzmocnienia kapitału ludzkiego. Zmiany w systemie edukacji mają być komplementarne do działań w dziedzinach uznanych za priorytetowe, tzn. rolnictwo, transport, turystyka, ochrona środowiska, energia odnawialna. Nie zapomniano również o osobach bezrobotnych i nieaktywnych zawodowo, promując integrację społeczną i włączenie tych ludzi do życia społeczno-ekonomicznego²⁰.

Ze względu na położenie, ważnym problemem jest zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego. Postuluje się podjęcie szeregu prac mających uniezależnić RNO od dostawców zewnętrznych. Można to osiągnąć wykorzystując ich naturalne zasoby takie jak: energia wiatrowa, słoneczna, fal morskich, geotermalna, czy biomasa²¹.

Kolejnym elementem mającym wpływać na poprawę konkurencyjności tych regionów jest zachowanie ich naturalnych walorów. W związku z małą powierzchnią odbiera się naturze kolejne terytoria, powodując jednocześnie degradację środowiska i zmniejszanie bioróżnorodności. Tymczasem, jest to jeden ze znaczących atutów RNO i dlatego niezbędne są działania promujące zrównoważony rozwój²².

Nie można zapominać o tym, że gospodarka konkurencyjna opiera się na silnych, innowacyjnych przedsiębiorstwach. Dlatego niezbędne są inicjatywy wspierające sektor małych i średnich przedsiębiorstw. Dotyczy to zarówno sfery finansowej, czyli zapewnienia źródeł finansowania oraz mechanizmów pozwalających na lepsze zarządzanie²³. Realizacja tych celów ma być wspierana przez dwie inicjatywy uruchomione przez Komisję Europejską: JEREMIE i JESSICA. Nie bez znaczenia pozostaje również kwestia rozwoju miast. W tym przypadku KE proponuje projekt URBACT – *Pomoc dla miast*²⁴.

Joint European Resources for Micro to Medium Enterprises to inicjatywa, która ma za zadanie ułatwić dostęp do środków finansowych na rzecz rozwoju MSP. W jej ramach współpracują takie instytucje jak: Europejski Fundusz Inwestycyjny, Europejski Bank Inwestycyjny, Dyrekcja Generalna ds. Polityki Regionalnej²⁵. Funduszami z JEREMIE dotowane są działania z zakresu: tworzenia i rozwoju przedsiębiorstw, dostępu do środków na modernizację, innowacji, transferu technologii, inwestycji produkcyjnych zabezpieczających miejsca pracy²⁶.

Drugą z inicjatyw *Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas*, wspiera trwałe i zrównoważone rozwój miast²⁷. Dofinansowanie otrzymują projekty dotyczące: infrastruktury, kultury, modernizacji i budowy lokali przeznaczonych na działalność IT, B+R, służące działalności uniwersyteckiej (np. dla nauk medycznych, biotechnologicznych) oraz w dziedzinie zwiększania wydajności energetycznej²⁸.

W 2003 r. KE powołała do życia program URBACT. Jest przeznaczony dla miast powyżej 20 000 mieszkańców, współpracujących w czterech sekcjach: sieci tematyczne (np. szkolenia, odnowa miast, partycypacja społeczna, wykluczenie społeczne), programy szkoleniowe, grupy robocze i badania²⁹.

17 *Regiony na rzecz zmian gospodarczych. Wdrażanie innowacji za pośrednictwem polityki regionalnej UE*, http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/conferences/innovating_june06/doc/juneseminabrochure_pl.pdf, 29.11.2013, s. 3.

18 Tamże, s. 4.

19 Inicjatywa *Regiony na rzecz zmian gospodarczych* – Komisja Europejska wzmocnia wymianę najlepszych praktyk w dziedzinie innowacji między regionami Europy, IP/06/1526, Bruksela 8.11.2006.

20 Komisja Europejska, Komunikat do Parlamentu Europejskiego, Rady, Komitetu Ekonomiczno – Społecznego i Komitetu Regionów, *Strategia...*, dz. cyt., s. 6.

21 Tamże, s. 6.

22 Tamże, s. 6.

23 T. G. Grosse, *Polityka...*, dz. cyt., s. 62.

24 Tamże, s. 62.

25 JEREMIE, http://www.funduszeuropejskie.gov.pl/RPO/Aktualnosci/Strony/Jeremie_240310.aspx, 15.11.2013.

26 JEREMIE, *Specjalne instrumenty wsparcia dla mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw*, http://ec.europa.eu/regional_policy/the_funds/instruments/jessica_pl.cfm#2, 15.11.2013.

27 JEREMIE..., dz. cyt.

28 JEREMIE, *Specjalne...*, dz. cyt.

29 Program URBACT, http://www.mrr.gov.pl/rozwoj_regionalny/Polityka_regionalna/rozwoj_miast/Strony/Program%20Urbact.aspx, 16.11.2013.

Dla autorów komunikatu istotne było również zwrócenie uwagi na konieczność większej integracji RNO z KTZ (Krajami i Terytoriami Zamorskimi), krajami AKP (Afryki, Karaibów i Pacyfiku) oraz UE, tak aby zwiększyć obroty handlowe między nimi. W tym celu mają być podpisywane umowy o partnerstwie gospodarczym. To właśnie współpraca z państwami AKP jest dla RNIO najistotniejsza. Instrumentem finansowym, który oferuje bezzwrotną pomoc dla tych państw jest Europejski Fundusz Rozwoju, powołany do życia w 1957 r. na mocy Traktatu Rzymskiego. Podstawą do współpracy między UE, a AKP jest umowa międzynarodowa podpisana na dwadzieścia lat z Cotonou w 2000 r.³⁰ Poza współpracą gospodarczą RNO mają możliwość prowadzenia wspólnych programów badawczo-rozwojowych z krajami sąsiadującymi, dotyczy to zwłaszcza Ameryki Łacińskiej. Od 2002 r. rozwija się sieć CLARA (*Latin America Cooperation of Advanced Networks*).

Komisja Europejska zwróciła uwagę na wyzwania z jakimi będą musiały się zmierzyć RNO w najbliższych latach. Obejmują one takie sfery interwencji jak: zmiana klimatu, zmiany demograficzne i migracje, rolnictwo oraz budowa polityki morskiej UE. Zmiany klimatyczne, powodujące nasilanie się negatywnych zjawisk atmosferycznych takich jak: huragany, cyklony, susze, czy nadmierne opady, stanowią istotne zagrożenie. Mogą doprowadzić do załamania gospodarczego RNO poprzez zniszczenia w rolnictwie, turystyce, ekosystemach, czy też wpłynąć na ograniczenie dostępności do zasobów wody pitnej³¹.

Nie można również zapominać o problemach migracji, dlatego zapewniono, że RNO będą mogły korzystać z funduszy przeznaczonych na integrację imigrantów z Funduszu Powrotu Imigrantów³². Problem nielegalnej imigracji ma poważne konsekwencje dla całego systemu społeczno-gospodarczego (dotyczy to dostępności usług publicznych, szkolnictwa, zatrudnienia, opieki zdrowotnej). Nie łatwo podejmować interwencję w tym obszarze, ze względu na kompetencje pozostające w wyłącznej gestii państw członkowskich, w odniesieniu do polityki migracyjnej oraz różne statusy RNO w ramach obszaru Schengen³³.

Trzecim problemowym obszarem jest rolnictwo i rozwój obszarów wiejskich. Spowodowane jest to, jak już wcześniej było zasygnalizowane, położeniem oraz warunkami geograficzno-klimatycznymi³⁴.

Regiony najbardziej oddalone mają odegrać kluczową rolę w budowie europejskiej polityki morskiej. Ich położenie: na Oceanie Indyjskim, Atlantyckim, na Morzu Karaibskim sprawia, że polityka ta będzie miała globalny wymiar. Daje to UE duże możliwości, ale też czyni ją odpowiedzialną za zasoby morskie Ziemi. Dlatego też KE chce podjąć dialog z zainteresowanymi partnerami w zakresie lepszego wykorzystania zasobów morskich, czyli możliwości związanych z transportem, odnawialnymi źródłami energii, rybołówstwem. Rozmowy mają dotyczyć również sposobów radzenia sobie z nielegalnymi połowami i środkami poprawiającymi bezpieczeństwo i ochronę środowiska³⁵.

Aneks do Komunikatu Komisji *Strategii w sprawie regionów najbardziej oddalonych* zawiera prezentacje działań w latach 2007–2013. Wysokość pomocy, w ramach polityki spójności, wzrasta do 85% kosztów kwalifikowanych, niezależnie od tego, czy region może otrzymywać pomoc w ramach celu *konwergencja*, czy *konkurencyjność regionalna i zatrudnienie*. Środki pochodzą z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) i Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS). Przewidziano dodatkową alokację, mającą za zadanie niwelować koszty wynikające z trudności RNO, w wysokości 35 euro na mieszkańca rocznie (czyli w końcowym rozrachunku 979 mln euro dla wszystkich regionów). Środki te mają być przeznaczane na inwestycje mające na celu przełamywanie tych ograniczeń. Dofinansowanie nie może przekroczyć 50% kosztów kwalifikowanych³⁶.

W ramach Wspólnej Polityki Rolnej przyznano rekompensaty związane ze spadkiem cen referencyjnych cukru oraz utrzymano dofinansowanie sprzedaży tego surowca na rynek europejski. Zasoby finansowe na te cele zostały włączone do programów POSEI. Dodatkowo nie obowiązują je przepisy z zakresu modulacji i *decoupling*, które są obligatoryjne dla pozostałych regionów. Zezwolono także Francji na udzielenie dodatkowej pomocy w wysokości 60 mln euro w latach 2005/06 i 90 mln w latach 2006/07³⁷. Szczególnym wsparciem objęto produkcję bananów, zobligowano się do wprowa-

30 T. G. Grosse, *Polityka...*, dz. cyt., s. 67.

31 Komisja Europejska, *Komunikat do Parlamentu Europejskiego, Rady, Komitetu Ekonomiczno – Społecznego i Komitetu Regionów: Strategia...*, dz. cyt. s. 10.

32 Tamże, s. 5-9.

33 Tamże, s. 11-12.

34 Tamże, s. 12.

35 Tamże, s. 12-13.

36 Commission of the European Communities, Commission Working Document, *Annex to the Commission Communication, Strategy for the Outermost Regions: Achievements and Future Prospects*, SEC(2007) 1112 Brussels 12.09.2007, s. 26.

37 Tamże, s. 26.

dzenia dodatkowej płatności za przewóz tych owoców (np. 11,27 euro za 100 kg bananów zebranych na Martynice, a 7,76 euro za taką ilość zebraną w Grecji). Postanowiono także wspierać lokalną produkcję oraz przeznaczyć środki na rozwój obszarów wiejskich (na modernizację gospodarstw rolnych, na zwiększanie wartości dodanej produkcji rolnej i leśnej)³⁸.

Europejski Fundusz Rybacki ma wspierać zrównoważony rozwój sektora rybnego, zarówno morskiego jak i śródlądowego. Problemem, głównie dla Wysp Kanaryjskich z uwagi na ich położenie, są koszty transportu produktów rybnych. Dlatego też podjęte zostaną kroki mające poprawić ich sytuację poprzez zniesienie kwot przywozowych i ceł, tak aby konsumenci mogli pozwolić sobie na zakup takich produktów³⁹.

Wiele uwagi poświęcono kwestii projektów badawczych z zakresu: zdrowia, żywności, rolnictwa, biotechnologii, ICT, nanotechnologii, środowiska naturalnego, energii, transportu, rozwoju społeczno-ekonomicznego. Celem jest unowocześnienie lokalnych ośrodków badawczych i włączenie ich do Europejskiej Przestrzeni Badawczej. Istotnym elementem ma być również pobudzenie innowacyjności⁴⁰.

Zapowiedziano współpracę w takich dziedzinach jak: ochrona środowiska naturalnego, bezpieczeństwo energetyczne, budowa społeczeństwa informacyjnego, rozwój połączeń transportowych, czy współpraca międzynarodowa⁴¹.

W latach 2007–2013 regiony najbardziej oddalone otrzymają 7,84 mld euro. Najwięcej środków będzie pochodzić z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, aż 4,5 mld euro. Natomiast z Europejskiego Funduszu Społecznego 1,3 mld euro. Tabela 2. Prezentuje podział środków dla poszczególnych regionów wraz z informacją z jakich funduszy one pochodzą⁴².

Tabela 2. Wielkość środków finansowych w latach 2007–2013 dla RNO z budżetu UE

Region	EFRR (regionalne programy operacyjne)		EFS		EFRROW		EFR	
	mln euro	Rocznie na mieszk.	Mln euro	Rocznie na mieszk.	mln euro	Rocznie na mieszk.	mln euro	Rocznie na mieszk.
Wyspy Kanaryjskie	1,019	78,9	117	9,1	153	11,9	23,6	1,8
Gwadelupa	542	174	185	59,4	138	44,3	34,25	2,8
Martynika	417	151,4	98	35,6	100	36,3	-	-
Gujana Francuska	305	240,2	100	78,8	74	58,3	-	-
Reunion	1,014	191,2	517	97,5	319	60,1	-	-
Azory	966,6	576,6	190	113,3	-	-	-	-
Madera	320,5	189,1	125	73,8	-	-	-	-

Źródło: Komisja Europejska, Komunikat: *Regiony najbardziej oddalone atutem Europy*, KOM (2008) 642 wersja ostateczna, Bruksela 17.10.2008.

Kolejny Komunikat Komisji Europejskiej opublikowany 17 X 2008 r. zatytułowany *Regiony najbardziej oddalone atutem Europy*⁴³. Stanowi on podsumowanie debaty publicznej, prowadzonej w Unii Europejskiej, od momentu przedstawienia *Strategii dla regionów oddalonych. Wyzwania i plany na przyszłość*⁴⁴ w 2007 r. Sam tytuł komunikatu jest znamieny, ponieważ pokazuje te regiony jako walor UE, a nie obszary, którym tylko i wyłącznie należy pomagać finansowo. Stanowi on podsumowanie realizowanej polityki. Wskazane zostają cechy RNO, które przy odpowiednich działaniach mogą stać się dużą szansą rozwojową. W dobie globalizacji i rosnącej konkurencji na rynkach światowych, należy stawiać na sektory gospodarki o wysokiej wartości dodanej. W przypadku omawianych regionów Komisja Europejska stwierdziła, że szcze-

38 Tamże, s. 25-30.

39 Tamże, s. 30-32.

40 Tamże, s. 33-38.

41 Tamże, s. 38-43.

42 Komisja Europejska, *Komunikat: Regiony najbardziej oddalone atutem Europy*, KOM (2008) 642 wersja ostateczna, Bruksela 17.10.2008.

43 Tamże.

44 Komisja Europejska. Komunikat do Parlamentu Europejskiego, Rady, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, SEC (2007) 1112, *Strategia...*, dz. cyt.

gólny nacisk powinien być kładziony na sektor rolno-spożywczy, energetyczny (zwłaszcza odnawialne źródła energii), przemysł lotniczy. W związku z położeniem geograficznym RNO koniecznym wydaje się podjęcie badań w takich dziedzinach jak: sejsmologia, oceanografia, bioróżnorodność czy wulkanologia⁴⁵.

Do głównych atutów RNO zaliczono:

- najbardziej oddalone placówki UE na globie,
- miejsce do badania zmian klimatycznych,
- unikatowa bioróżnorodność,
- posiadanie ośrodków badawczych,
- produkcja wysokiej jakości produktów spożywczych⁴⁶.

W zasadzie, do 2008 r. niemal we wszystkich dokumentach i aktach prawnych UE, położenie regionów najbardziej oddalonych traktowano jako jedną z głównych przyczyn niższego poziomu rozwoju społeczno-ekonomicznego. Jednak, wraz z opublikowaniem przywołanego powyżej komunikatu, zaczęto postrzegać uwarunkowania geograficzne jako walor tych regionów. Stanowi to dla UE legitymację do prowadzenia badań oraz zabiegania o przestrzeganie zasady zrównoważonego rozwoju, w wykorzystywaniu zasobów mórz i oceanów. Ponadto daje prawo do monitorowania stref przybrzeżnych, dbając o poprawę bezpieczeństwa (działania zmierzające do likwidacji przemytu narkotyków, nielegalnych połowów, kontrola transportu ropy naftowej)⁴⁷.

Atlantyk stał się miejscem interesów UE ze względu na położenie Madery, Azorów i Wysp Kanaryjskich. Regiony te utrzymywały przez długi okres stosunki z Wyspami Zielonego Przylądka, efektem czego są powiązania językowe, kulturowe i ekonomiczne. Dlatego też, w celu ułatwienia współpracy pomiędzy nimi, UE zawiązała partnerstwo z Republiką Zielonego Przylądka⁴⁸. Komunikat Komisji do Rady i Parlamentu Europejskiego z dnia 24.10.2007 r. określa przyszłość tych stosunków. Zapowiada się w nim szczególnie partnerstwo, które obejmie szeroki zakres tematyczny. Począwszy od współpracy politycznej, w dziedzinie bezpieczeństwa (walka z przemytem narkotyków i ludzi), handlu, rozwoju regionalnego, ochronie środowiska przyrodniczego, kończąc na edukacji, badaniach i kulturze⁴⁹. Jednym z wymiernych efektów współpracy jest umowa podpisana 24 X 2013 r. między UE a Republiką Zielonego Przylądka, dotycząca ułatwień w wydawaniu wiz krótkoterminowych obywatelom państw partnerskich⁵⁰. Pozwala ona na nawiązywanie faktycznych kontaktów międzyludzkich i wspólnych przedsięwzięć, a także wspomaga współpracę gospodarczą.

Drugim atutem RNO, związanym z ich położeniem, jest możliwość prowadzenia badań nad zmianami klimatycznymi. Jest to idealne miejsce do testowania *know – how* z zakresu przeciwdziałania negatywnym aspektom związanym z ociepleniem klimatu⁵¹. Rada Unii Europejskiej, w Komunikacie z 16.04.2013 r., podkreśla, że regiony oddalone znajdujące się obok Basenu Morza Śródziemnego, obszarów górskich, stref przybrzeżnych i zalewowych są najbardziej narażone na zmiany klimatyczne. Dlatego UE zainicjowała wdrażanie *Strategii w zakresie przystosowania się do zmian klimatu*. W związku z przewidywanymi negatywnymi skutkami tego zjawiska, takimi jak problemy w zaopatrzeniu w żywność, surowce, głównie energetyczne, decydenci europejscy chcą nawiązać współpracę z państwami trzecimi. Miała by ona dotyczyć badań oraz prezentacji dobrych praktyk w tym zakresie. To również jest pole do działania dla RNO, które mają idealne warunki do prowadzenia eksperymentów, obserwacji i monitoringu potencjalnych zagrożeń⁵². Ponadto posiadają naturalne warunki do wykorzystywania odnawialnych źródeł energii. Unia Europejska dostrzegła zdolności jakimi dysponują RNO w zakresie badań pilotażowych. Pozytywnie zostało ocenione wdrażanie takich projektów jak: GERRI (zorientowany na uzyskanie niezależności w dostawach energii elektrycznej w Reunion) czy budowa elektrowni na Maderze⁵³.

Kolejnym istotnym walorem RNO jest bioróżnorodność. Od niej, w dużej mierze, zależy lokalna gospodarka oparta

45 Komisja Europejska, Komunikat: *Regiony...*, dz. cyt., s. 2.

46 Tamże, s.7-10.

47 Tamże, s. 7.

48 Szczególne partnerstwo z Republiką Zielonego Przylądka: http://europa.eu/legislation_summaries/development/african_caribbean_pacific_states/r13018_pl.htm, 17.11.2013.

49 Konkluzje Rady i Rządów Państw Członkowskich zebranych w Radzie w sprawie przyszłości stosunków między Unią Europejską, a Wyspami Zielonego Przylądka, 15114/07, Bruksela 20.11.2007.

50 Umowa Unią Europejską a Wyspami Zielonego Przylądka w sprawie ułatwień w wydawaniu wiz krótkoterminowych obywatelom Republiki Zielonego i Unii Europejskiej, L282/3, Dz. U. UE, 24.10.2013.

51 Komisja Europejska, Komunikat: *Regiony...*, dz. cyt., s. 8.

52 Komisja Europejska, Komunikat do Parlamentu Europejskiego, Rady, Komitetu Ekonomiczno – Społecznego i Komitetu Regionów, *Strategia UE w zakresie przystosowania się do zmian klimatu*, COM (2013) 216 final, SWD (2013)139 final, Bruksela 16.04.2013.

53 Nowy etap europejskiej strategii w sprawie regionów najbardziej oddalonych, IP/08/1569, Bruksela 22.10.2008.

na rybołówstwie i turystyce. Dlatego też istotne są działania mające na celu poprawę i zachowanie stanu środowiska przyrodniczego na obecnym poziomie. RNO również obowiązują założenia polityki ochrony środowiska UE. W 2011 r. Komisja Europejska opublikowała Komunikat do Parlamentu Europejskiego, Rady, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, w którym zaprezentowała strategię ochrony bioróżnorodności biologicznej na okres do 2020 r.⁵⁴ UE stawia sobie za cel: „Powstrzymanie utraty różnorodności biologicznej i degradacji funkcji ekosystemu w UE do 2020 r. oraz przywrócenie ich w możliwie największym stopniu, a także zwiększenie wkładu UE w zapobieganie utracie różnorodności biologicznej na świecie”⁵⁵.

RNO mogą korzystać z programów UE na rzecz ochrony środowiska. Należą do nich: NATURA 2000, BEST i Life +. Sieć NATURA 2000 tworzona jest przez obszary cenne przyrodniczo, które wyznaczono na mocy dyrektywy siedliskowej. Jej zasadniczym celem jest zachowanie zagrożonych gatunków ptaków oraz ich siedlisk⁵⁶. Tworzenie takich sieci obszarów wyłączonych spod eksploatacji człowieka, pociąga za sobą znaczne koszty, których część jest współfinansowana przez UE. Life + realizowany jest od 1992 r. Obecnie działa na podstawie Rozporządzenia (WE) nr 614/2007. Instrument finansowy ma wspierać rozwój i wdrażanie polityki ochrony środowiska oraz prawodawstwo w tym zakresie. Finansuje projekty pilotażowe, które mają dużą wartość dodaną dla całej Wspólnoty⁵⁷. Program BEST obejmuje działania służące zachowaniu bioróżnorodności oraz ekosystemów w nienaruszonym stanie na terytorium UE, regionach oddalonych oraz KTZ⁵⁸.

Bardzo istotnym atutem omawianych regionów jest posiadanie portali naukowych, co sprawia, że stają się pionierami badań w swoim otoczeniu geograficznym. Przykładem takiego projektu jest SEAS, w ramach którego prowadzi się obserwację Amazonii za pomocą satelity zlokalizowanego na Gujanie Francuskiej⁵⁹. Na Wyspach Kanaryjskich powstało Centrum Astrofizyczne, natomiast Gwadelupa, począwszy od 2005 r., realizuje projekt dotyczący instalacji sieci podwodnych kabli, które zapewnią lepsze połączenia telekomunikacyjne w zasięgu 2100 km⁶⁰.

Piątym elementem, mającym świadczyć o przewadze konkurencyjnej RNO, jest wysokiej jakości żywność. Szczególną uwagę należy zwrócić na produkty regionalne jak chociażby rum z Martyniki czy wino z Madery⁶¹.

NOWA PERSPEKTYWA FINANSOWA NA LATA 2014–2020

20 VI 2012 r. przyjęto nową strategię wobec RNO w Komunikacie Komisji *Najbardziej oddalone regiony Unii Europejskiej: w kierunku partnerstwa na rzecz inteligentnego, trwałego wzrostu sprzyjającego włączeniu społecznemu*⁶². Nakreślono w nim ramy współpracy na najbliższe lata. Określono priorytety oraz postanowiono włączyć RNO w realizację strategii *Europa 2020*⁶³. Wyznaczono w niej trzy zasadnicze priorytety: rozwój inteligentny (czyli gospodarki opartej na wiedzy i innowacjach), rozwój zrównoważony (gospodarka racjonalnie korzystająca z zasobów naturalnych, przyjazna dla środowiska) oraz rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu (wysoki poziom zatrudnienia, dążenie do spójności społecznej i terytorialnej). Realizacja tych priorytetów zależy od osiągnięcia następujących celów: wzrost zatrudnienia wśród osób w wieku 20–64 do 75%, zmniejszenie liczby osób zagrożonych ubóstwem do 20 mln, ograniczenie liczby osób przedwcześnie kończących edukację do 10% oraz zwiększenie liczby osób z wyższym wykształceniem do 40%. Następne cele dotyczą środowiska naturalnego, tzw. 20/20/20, czyli ograniczenie energochłonności budynków o 20%, zwiększenie produkcji energii ze źródeł odnawialnych do 20% oraz zmniejszenie emisji dwutlenku węgla o 20%, a jeśli warunki byłyby sprzyjające to o 30%⁶⁴.

54 Komisja Europejska, Komunikat, *Regiony...*, dz. cyt., s. 8.

55 Komisja Europejska, Komunikat do Parlamentu Europejskiego, Rady, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, *Nasze ubezpieczenie na życie i nasz kapitał naturalny – unijna strategia ochrony różnorodności biologicznej na okres do 2020 r.*, KOM (2011) 244 wersja ostateczna, SEK (2011) 541 wersja ostateczna, Bruksela 3.05.2011, s. 2.

56 Parlament Europejski i Rada Dyrektywa 2009/147/WE z dnia 30.11.2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (wersja ujednolicona), L 207, Dz. U. UE, 26.01.2010.

57 Parlament Europejski i Rada, Rozporządzenie (WE) nr 612/2007 z dnia 23 maja 2007 w sprawie instrumentu finansowego na rzecz środowiska (Life+), L 149/1, Dz. U. UE, 9.06.2007.

58 Commission Decision of 01/03/2011 concerning the adoption of a financing decision for 2011 in the framework of the Preparatory Action „BEST” (Voluntary scheme for Biodiversity and Ecosystem Services in Territories of the EU Outermost Regions and Overseas Countries and Territories) covered by budget line 07 03 27, C(2011) 1258 final, Brussels 1.03.2011.

59 Danuta Hübner attends the Conference of Presidents of the Outermost Regions in French Guiana, IP/08/1593, Brussels 28.10.2008.

60 Komisja Europejska, Komunikat: *Regiony...*, dz. cyt., s. 9.

61 Tamże, s.10.

62 Komisja Europejska, Komunikat: *Najbardziej oddalone regiony Unii Europejskiej: w kierunku partnerstwa na rzecz inteligentnego, trwałego wzrostu sprzyjającego włączeniu społecznemu*, COM (2012) 285 final, SWD (2012) 170 final, Bruksela 20.06.2012

63 Tamże.

64 Komisja Europejska, Komunikat: *Europa 2020, Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*

Decydenci zapowiedzieli, że RNO powinny w pełni realizować wskazane założenia. Po raz kolejny podkreślono potrzebę wsparcia przy niwelowaniu ograniczeń przy jednoczesnym eksponowaniu zalet tych regionów. Przeformulowano osie priorytetowe, zaliczono do nich:

- poprawa dostępności jednolitego rynku,
- zwiększenie konkurencyjności gospodarek,
- zwiększenie integracji regionalnej,
- nadanie znaczenia wymiarowi społecznemu,
- wskazanie na istotność zmian klimatycznych i potrzebę podjęcia działań w tym zakresie w ramach różnych polityk sektorowych⁶⁵.

Nowością w podejściu UE jest silne nastawienie na partnerstwo. W czasie projektowania działań na nową perspektywę finansową 2014–2020, komisarz ds. polityki regionalnej, spotkał się z przedstawicielami regionów najbardziej oddalonych. Podczas konferencji dyskutowano nad nowymi propozycjami, a RNO mogły zaprezentować własne strategie rozwoju⁶⁶. Komitet Regionów wyraził w swojej opinii zadowolenie z faktu, że postanowiono włączyć RNO w proces decyzyjny oraz umożliwić im większe zaangażowanie, zgodnie z przyjętymi zasadami pomocniczości i subsydiarności, co prowadzi do większej samodzielności⁶⁷.

Twórcy strategii wskazali na dwa wymiary interwencji: wewnętrzny i zewnętrzny. Na polityce spójności, w najwięcej mierze, leży odpowiedzialność za realizację założeń strategii *Europa 2020*. Zasadniczym celem staje się tworzenie stałych miejsc pracy, dlatego tak ważne jest wzmacnianie kapitału ludzkiego oraz inwestycje w sektorze mikro, małych i średnich przedsiębiorstw. Dzięki dodatkowemu wsparciu będą w stanie kreować innowacyjne rozwiązania i w konsekwencji przyczynić się do modernizacji gospodarek⁶⁸.

Nie pominięto również znaczenia tradycyjnych sektorów gospodarki RNO: turystyki, rolnictwa, rybołówstwa, a także rozwoju obszarów wiejskich. Tak jak w poprzednich latach, UE będzie wspierała te sektory, widząc w nich znaczny potencjał rozwojowy⁶⁹. Szczęólnego znaczenia nabierają nowe sektory, kreujące innowacje i prowadzące badania, które można następnie wykorzystać i dzięki temu stwarzać nowe miejsca pracy. Autorzy strategii widzą znaczne szanse w rozwoju badań nad odnawialnymi źródłami energii oraz możliwością zrównoważonego wykorzystania mórz i oceanów⁷⁰.

W wymiarze zewnętrznym postuluje się kontynuowanie polityki prowadzonej dotychczas, tzn. tworzenie platform współpracy pomiędzy RNO oraz ich najbliższym otoczeniem. W związku z nadmierną eksploatacją łowisk rybackich postuluje się podpisywanie umów handlowych i porozumień dotyczących połowów. Komisja Europejska planuje podjęcie kroków, które pozwoliłyby na rozszerzenie działalności firm z sektora ICT. Niezbędny do tego jest „szybki” Internet, dlatego postuluje się rozpoczęcie inwestycji w tym zakresie⁷¹.

PODSUMOWANIE

Polityka Unii Europejskiej wobec regionów najbardziej oddalonych, prowadzona od początku lat dziewięćdziesiątych XX w., podlegała zmianom. Na początku wsparcia udzielano głównie tradycyjnym obszarom gospodarki. Istotnym elementem były również działania, które miały na celu niwelowanie ograniczeń związanych ze znacznym oddaleniem, klimatem, czy wyspiarskim charakterem. Następnie zaczęto zwracać coraz większą uwagę na atuty jakimi dysponują RNO. To one mają stać się bazą do osiągnięcia coraz lepszych wskaźników rozwoju społeczno-ekonomicznego. W nowej perspektywie finansowej postuluje się nastawienie na jeszcze większe partnerstwo między UE a RNO. Postanowiono włączyć tych regionów w proces realizacji strategii *Europa 2020*. Główny nacisk został położony na rozwój w trzech aspektach (inteligentny, zrównoważony, sprzyjający włączeniu społecznemu). Promując nowe, innowacyjne rozwiązania nie zapomniano o tradycyjnych dziedzinach gospodarki takich jak: rolnictwo, rybołówstwo czy turystyka, które stanowią źródło utrzymania przeważającej części mieszkańców RNO. Kreowane innowacje mają wspierać rozwój tradycyjnych sektorów.

mu, KOM (2010) 2020 wersja ostateczna, Bruksela 3.03.2010.

65 Komisja Europejska Komunikat: *Najbardziej oddalone ...*, dz. cyt., s. 6-7.

66 Polityka regionalna, *Najbardziej ...*, dz. cyt.

67 Komitet Regionów, *Opinia: Najbardziej oddalone regiony UE w świetle strategii „Europa 2020”*, (2013/C 62/13), Dz. U. UEC62/64, 2.03.2013.

68 Komisja Europejska, Komunikat: *Najbardziej oddalone ...*, dz. cyt., s. 7-9.

69 Tamże, s. 9-11.

70 Tamże, s. 11-12.

71 Tamże, s. 17.

SŁOWNICZEK SKRÓTÓW:

AKP – Afryka, Karaiby, Pacyfik
CLARA – Latin America Cooperation of Advanced Networks
EFRR – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
EFRROW – Europejski Fundusz Rolny na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich
EFS – Europejski Fundusz Społeczny
JASPERS – Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas
JEREMIE – Joint European Resources for Micro to Medium Enterprises
KE – Komisja Europejska
KTZ – Kraje i Terytoria Zamorskie
TFUE – Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej
RNO – regiony najbardziej oddalone

BIBLIOGRAFIA

- [1] Barnier M., *Europe's outermost regions and the single market. The EU's influence in the world*, 12.11.2011.
- [2] Commission Decision of 01/03/2011 concerning the adoption of a financing decision for 2011 in the framework of the Preparatory Action "BEST" (Voluntary scheme for Biodiversity and Ecosystem Services in Territories of the EU Outermost Regions and Overseas Countries and Territories) covered by budget line 07 03 27, C(2011) 1258 final, Brussels 1.03.2011.
- [3] Commission of the European Communities, Commission Working Document, SEC(2007) 1112 *Annex to the Commission Communication, Strategy for the Outermost Regions: Achievements and Future Prospects*, Brussels 12.09.2007.
- [4] Danuta Hübnner attends the Conference of Presidents of the Outermost Regions in French Guiana, IP/08/1593, Brussels 28.10.2008.
- [5] European Commission, *A New Partnership for Cohesion, Convergence, Competitiveness, Cooperation. Third Report on Economic and Social Cohesion*, Luxembourg 02. 2004.
- [6] European Council, *Annex to Council Regulation (EC) No 1698/2005 of 20 September 2005 on support for rural development by the European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD)*.
- [7] European Commission, Commission of the European Communities, Communication: *A Stronger Partnership for the Outermost Regions*, COM(2004)343 final, Brussels 26.05.2004.
- [8] European Commission, Communication: *On a stronger partnership strengthened for the outermost regions: assessment and prospect*, (COM (2004) 543 final Communication of the Commission of 26 May 2004), SEC (2004) 1030, Brussels 6.08.2004.
- [9] European Commission, Communication: *The outermost regions of the European Union: towards a partnership for smart, sustainable and inclusive growth*, COM (2012) 287 final, SWD (2012) 170 final, Brussels 20.06.2012.
- [10] Grosse T.G., *Polityka Unii Europejskiej wobec regionów najbardziej oddalonych*, „Studia lokalne i regionalne” 2008, nr 4(34).
- [11] *Inicjatywa „Regiony na rzecz zmian gospodarczych” – Komisja Europejska wzmacnia wymianę najlepszych praktyk w dziedzinie innowacji między regionami Europy*, IP/06/1526, Bruksela 8.11.2006.
- [12] Komisja Europejska, Komunikat KOM (2008) 642 wersja ostateczna: *Regiony najbardziej oddalone atutem Europy*, Bruksela 17.10.2008.
- [13] Komisja Europejska, Komunikat KOM (2010) 2020 wersja ostateczna, *Europa 2020: Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*, Bruksela 3.03.2010.
- [14] Komisja Europejska, Komunikat do Parlamentu Europejskiego, Rady, Komitetu Ekonomiczno – Społecznego i Komitetu Regionów, *Nasze ubezpieczenie na życie i nasz kapitał naturalny – umijna strategia ochrony różnorodności biologicznej na okres do 2020 r.*, KOM (2011) 244 wersja ostateczna, SEK (2011) 541 wersja ostateczna, Bruksela 3.05.2011.
- [15] Komisja Europejska, Komunikat do Parlamentu Europejskiego, Rady, Komitetu Ekonomiczno – Społecznego i Komitetu Regionów: *Strategia w sprawie regionów najbardziej oddalonych: osiągnięcia i plany na przyszłość*, SEC (2007) 1112, Bruksela 12.09.2007.
- [16] Komisja Europejska, Komunikat do Parlamentu Europejskiego, Rady, Komitetu Ekonomiczno – Społecznego i Komitetu Regionów, *Strategia UE w zakresie przystosowania się do zmian klimatu*, COM (2013) 216 final, SWD (2013)139 final, Bruksela 16.04.2013.
- [17] Komisja Europejska, Komunikat: *Najbardziej oddalone regiony Unii Europejskiej: w kierunku partnerstwa na rzecz inteligentnego, trwałego wzrostu sprzyjającego włączeniu społecznemu*, COM (2012) 285 final, SWD (2012) 170 final, Bruksela 20.06.2012.
- [18] *Konkluzje Rady i Rządów Państw Członkowskich zebranych w Radzie w sprawie przyszłości stosunków między Unią Europejską, a Wyspami Zielonego Przylądka*, 15114/07, Bruksela 20.11.2007.
- [19] Marie C.V., Rallu J.L., *Demographic and migration trends in the outermost regions: impact on economic, social and territorial cohesion*, European Union, Regional Policy.
- [20] Press Releases Database, *Nowy etap europejskiej strategii w sprawie regionów najbardziej oddalonych*, IP/08/1569, Bruksela 22.10.2008.
- [21] Komitet Regionów, *Opinia: Najbardziej oddalone regiony UE w świetle strategii „Europa 2020”*, 2013/C 62/13, Dz. U. UE C62/64, 2.03.2013.
- [22] Parlament Europejski i Rada, *Dyrektywa 2009/147/WZ z dnia 30.11.2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa* (wersja ujednolicona), Dz. U. UE L 20/7 26.01.2010.
- [23] *POSEI: The preferred Option for Bananas*, MEMO/06/336, Brussels 20.08.2006.

- [24] Parlament Europejski, Rezolucja: *Rola polityki spójności w regionach najbardziej oddalonych Unii Europejskiej w kontekście strategii „UE 2020”*, Dz. U. UE C 258 E/1, 18.04.2012.
- [25] Parlament Europejski i Rada z dnia 24 października 2006 r., Rozporządzenie (WE) nr 1692/2006 ustanawiające drugi program Marco Polo dla udzielania wspólnotowej pomocy finansowej w celu poprawy działania systemu transportu towarowego na środowisko (Marco Polo II) i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1382/2003, Dz. U. UE.
- [26] Parlament Europejski i Rada z dnia 23 maja 2007 r., Rozporządzenie (WE) nr 612/2007 w sprawie instrumentu finansowego na rzecz środowiska (Life+), L 149/1, Dz. U. UE 9.06.2007.
- [27] *Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej*, C83/47, Dz. U. UE 30.03.2010.
- [28] *Umowa Unią Europejską a Wyspami Zielonego Przylądka w sprawie ułatwień w wydawaniu wiz krótkoterminowych obywatelom Republiki Zielonego i Unii Europejskiej*, L282/3, Dz. U. UE 24.10.2013.

NETOGRAFIA

- [29] JEREMIE, http://www.funduszeuropejskie.gov.pl/RPO/Aktualnosci/Strony/jeremie_240310.aspx, 15.11.2013.
- [30] JEREMIE specjalne instrumenty wsparcia dla mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw, http://ec.europa.eu/regional_policy/the_funds/instruments/jessica_pl.cfm#2, 15.11.2013.
- [31] *Polityka regionalna- najbardziej oddalone regiony Europy*, http://ec.europa.eu/regional_policy/activity/outermost/index_pl.cfm, 1.11.2013.
- [32] *Program Marco Polo II*, http://europa.eu/legislation_summaries/environment/tackling_climate_change/124465_pl.htm, 2.11.2013.
- [33] *Program URBACT*, http://www.mrr.gov.pl/rozwoj_regionalny/Polityka_regionalna/rozwoj_miast/Strony/Program%20Urbact.aspx, 16.11.2013.
- [34] *Regiony najbardziej oddalone*, http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/pl/FTU_5.1.7.pdf, 29.10.2013.
- [35] *Regiony na rzecz zmian gospodarczych. Wdrażanie innowacji za pośrednictwem polityki regionalnej UE*, http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/conferences/innovating_june06/doc/juneseminabrochure_pl.pdf, 29.11.2013.
- [36] *Szczególne partnerstwo z Republiką Zielonego Przylądka*, http://europa.eu/legislation_summaries/development/african_caribbean_pacific_states/r13018_pl.htm, 17.11.2013.